

יומן ספרותי

א. הפחד השלב

יחס הספרות העברית לחגי ישראל היה כמעט בכל המקרים סנטימנטאלי, ואין לך, בידוע, דבר המפריע לראות ראיה עמוקה וחודרת, בסאנטימנטאליות, שהיא תמיד שכנתה הנאמנה של הארץ באה עצמית. ולפיכך, כשהנך סוקר את ספרותנו החדשה, ורוצה למצוא בה פירוש בלשהו ל"ימים הנוראים" למשה שהיה בהם הביטוי העז, ואלי האמיתי ביותר של רוח העם בגורו, נתקל הנך בתארי סעודת ערב יום הכפורים, ובדמויותיהן של גערות שהיו בורחות מבית הוריהן עם מאתב נרצרי דווקא ביום הכפורים, ובבחורים שלא התאפקו וגמצאו לועסים דברימאכל כבית דבוס, דווקא, — ומאחורי כל הגברים האלו נעלם משהו מן התוכן האמיתי שר הרגשה הכוללת, לא "המסורתית" אלא האמיתית

פה ושם נתקל הנך בזכרונות יידיה, בהשתפכות-נפש, אך בין כה וכה נרחפת על פני הדברים הללו אותה שכבה זקה של "חסידות באור ויריד", הבאה תמיד לערפל ולא לערסל אך עצם העובדא, שהיה ביוסיה-י"ד רים משהו מביטוי מרשם ביותר של רוח היהדות בגולה, אינה יכולה להי טשטש אפילו על ידי החברים האיה פה ישם מבצבצת ההרגשה היסודית: הרגשת הפחד, המורא הגדיל בפני עולם מתפורר, שדיופא בו כלולה האחות הישראלית ביום זה. ומה שקשה כל כך למצוא בספרות

מאת טדה נראנס

שנכתבה בלשון העברית, מצאירי גספר אחד שלשונו היא גרמנית. ספרו של הרמן בונך „הסהרורים", בתוך אותו שיר, שהוא פרק י"ג בחלק השלישי של הרומאן. השיר הפותח במלים המנזשות, כבר בראשיתן, את האווירה המיוחדת של הימים הנוראים:

הה ראש שנת סתיו כסימסאות רעג,
הה כוכבים כהים
אשר החמו הסתוים
הה פחד יום הדין!
מורא יבול שדוף,
הה פחד הפרידה.

ואחרי זה באים אותם הפסוקים אשר תוכנם: הפחד השלב, אחדותו של העם באלוהים, שהוא הפחד.

איתי ריכזו הועזועים והזוועה, אותו ריכזו של הרגשת הפשע בפנים הרשעות מבחון, לא זבקות חסידית, לא תקווה, לא חפילה זכה למחילה יכפרה אלא הפחד הישראלי הגדיל, המאחד את כל תפוצות גולה, הרגשת ההתפוררות הכללית ששמרה על העם בפני ההתפוררות הכללית, ששמרה על העם בפני ההתפוררות ררית הגמורה. ימכאן הורד למחשבה על גורל היהדות, המסתעפת לכל תחומי החיים, כאשר ייסי הכפירים יוצא מגבול לית המסורת הדתית והרפך להיות נטי יקומי הרוחני של עם.

ב על „המשהו"

סיפורו החדש של ש"י עגנון, שנדפס בלוח „הארץ", איננו עלול הפ" תיע את קוראיו. אותו נוסח ישן וידוע, אותו סגנון מפורט המפרט את עצמו, שהכרנוהו עוד מימי „סילין" ו"דב" נסת כלה" פרק שלם על זה, כיצד יואל אדם ברחוב למקום-מגוריו של פלוני, ומה משיבים לו הבריות. בהר מור, בדיאלוג מסוגנו, במישחק יב" רים, העלול לפרקים להעמיד בנסיון קטן את אורך-רוחו של הקורא. אך בין כה וכה, אם קרובה דרך-כתיבה זו לרוחך, ואם רחוקה היא ביותר מכל חפיסת עולמך, והצמאון הרוחני שלך אינו שותה כאן לרווייה, — בין כה ובין כה, חייב כל איש להודי דות, כי יש כאן שליטה מושלמת בצ" רות, מלאכת-מחשבת, העשויה במאבי סימום היכולת, והתחיות גמורה באווי רה מסוימת, בין אם האווירה הזאת רצויה לנו, ובין אם אינה רצויה. לפני זמן לא רב הביא לפני אדם אחד, שאיננו מחסידי דרך כתיבתו של עגנון, את אחד ממכתבי אביו (של מכרי ולא של עגנון), יהודי זקן ותלמיד-יחכם ואמר:

— קרא נא את האגרת הזאת!
— קראתי, לא איכיר עוד את הרכי נו של המכתב, אבל סגנונו, סגנון עברי מן הדור הקודם, על כל איתם דסיטולים והעקיפין „ונקודות החץ", שמור עדיין בזכרוני.
— האין זה עגנון? — קרא בעל המכתב קריאת נצחון — הנה על שום כך אינני אוהב ספרות כזאת. כל יהודי תלמיד-יחכם כותב בלשונו ובסגנונו וכי מה אמנות יש כאן?
העמדתיל על אותו „משהו" נוסף, העושה את האמן לאמן. אותו „משהו"

הו" הלא-נתפש, אותה תוספת-תבלין קטנה, ההופכת את הדברים הפשוטים ביותר ליצירה ספרותית. תויוכה ארך מאוד, ולא הצלחתי לשכנע את איש- שיחתי.

חבל, חבל שלא היה ביום ההוא ספר תחת ידי, כי אין ספק שהייתי מוצאת ום שם דברים מעין אלה אשר מצאתי בסיפור החדש שלפני „אצל המדת", כי ראשיתו של הסיפור הזה היא הדוגמה הנפלאה לאותו „משהו" מיוחד במינו, שרק סופר זה ולא שום סופר אחר יודע להביעו. הסיפור „אצל המדת" פותח בתיאור של בור קר, נער נוסע בעגלה מעיר וואסלו לעיר יאס, והנה:

„השחר נתעלה מתוך החושך והחיל היל מאיר לעולם. סללי בוקר טקחו עיניהם והטבירו פנים לבריאה. רוח צוננת קירקשה והביאה עמה צינת, העגלון ריפה את המושכות שבידו והסוסים משכו את העגלה בנחת..."

הנערנרדם ולכשיעור: „הארץ שקי טה ושקות השקט על סביבותינו. תפרי חיבר נתגו ריח, יהנחר הבהיק כשי דה תבואה לאחר גשם. הרקיע היה מאיר מן החמה, ואני עדיין מבקש הייתי לבנה וכוכבים שהנחתי בורא סלו..."

רוח-בוקר צוננת זו, נהר זה הכבי היק כשדה תבואה לאחר גשם, והנער הקטן המבקש את הלבנה והכוכבים שהנח בכפר לפני הן השחר, בט" רב נרדם, — האמנם הדברים האלה עידם בגדר וויכוח? היש צורך להור סיף דברי סניגוריה? הרי זהו אור תו ה„משהו" ורוח-הבוקר הטובה הנושבת ממנו, מפורח את ענני הספקות.

ג כוכבי שמים רחוקים

מכיוון שנזכר כאן „לוח הארץ", יש רצון לייחד כמה דברים על שירו של טשרניחובסקי „כוכבי שמים רחוקים", שנתפרסם שם. מפחיעה הרעי ננות שבשיר הזה, היחס הטוב לעולם אשר בו.

זה הנושא הישן-נושן של השירה ואותה הפשטות והראשוניות שטיצרה ניתובסקי ניגש בה אל הנישא הזה, כאילו איש לפניו עדיין לא דיבר ולא שר על כוכבי השמים. אינו מבקש מלים חדשות, אינו מנסה ליצור צי רופי לשון ותמונות, שקא היו עד כה. מדבר הוא על הכוכבים הנצחיים בכ" לים הנצחיות של השירה בדברים אשר כל המשוררים שהיו לפניו אומי רים איפפעם. ודווקא בדבר זה התן ובחוסר הבושה הזאת לחזור עוד פעם אחת על כל אותם הכיוונים, ישנה העזה מסוימת וגם צניעות רבה, כאי לו הודגש כאן, תוך כדי הכנעה שיי רית'אנושית, כי הקצב הישן-נושן יאה לדברים הגדולים שבעולם. והדבקות בטבע ובדמויותיהם של האם והאב היו לשירה אחת. ולכן מלבב היחס האינטימי שבין המשורר והקוסמוס, אותה פניה, ילדותית כמעט, אך הכוכביים כאשר אומר להם טשרניחובסקי בשורה המסיימת של שירו „חביבים", כאילו תורה הרוח הטובה אך השי רה, זו התמימות הראשונית, שיש בה משהו מן הניגונים הפשוטים, מסולם הקולות הפרימיטיבי, הנוגע עד הלג, שבהמשך הדורות נהפך להיות לא נחלתו של משורר בודד, אלא נחלת העם, הפיל קלור.